

HET WOORD VAN DE WEEK

20e jaargang nr. 7

13 februari 1967

Orgaan van DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

administratie
postbus 114, Utrecht
tel. 030-24641
postgiro 58

abonnementsprijs f 6,— per jaar
buitenland f 7,— per jaar
voor België f 6,—
losse nummers f 0,50
verschijnt wekelijks

Modern mensbeeld (II)

Aan de amerikaanse staatsman Adlai Stevenson werd een keer de vraag gesteld, welke eigenschappen hij meende, dat een mens zou moeten hebben om een werkelijk volwaardig lid van de maatschappij te kunnen zijn. Stevenson noemde o.a. als noodzakelijke eigenschap de „courage to non conform”, de moed om niet konformistisch te durven zijn. Daarmede heeft hij m.i. een waar woord gesproken. De moed-tot-non-konformisme lijkt een wezenlijk belangrijke eigenschap. Gelukkig zijn er in alle tijden en in alle omstandigheden telkens mensen, die deze moed ten toon spreiden. Zonder dergelijke non-konformisten zouden we trouwens naar alle waarschijnlijkheid nog in het stenen tijdperk leven. Soms lijkt het zelfs of de moed tot non-konformisme nú door meer mensen ten toon wordt gespreid dan in vroeger jaren; misschien vormt de durf om anders te zijn, een uitgesproken kenmerk van het moderne mensbeeld.

Met non-konformisme bedoel ik niet het anders willen zijn, als uitdaging door middel van uiterlijkheden. Wanneer midden in de Jordaan, bij een van de talloze kleine bedrijfjes, die een heel speciale sfeer geven aan dat stadsdeel, een jonge man bezig is, kisten op een vrachtauto te laden, terwijl hij gekleed is in een paarsige, wijdepipen-broek en een zéér oranje trui, z'n haar op de schouders golft en zijn gezicht, behalve door een baardje, gesierd wordt door een groenige zonnebril, hebben we waarschijnlijk met een non-konformist te doen. Althans in uiterlijk wil hij zich onderscheiden van zijn medewerkers in de fabriek. En wanneer een plechtig diner gegeven wordt, waarbij de heren in avondkleding en de dames in het lang verschijnen, is de ene, niet meer zó jonge mevrouw, die op het festijn komt in een nogal blote, witte avondpyama, on-

getwijfeld ook een non-konformist. Zij heeft zich in elk geval durven kleden volgens een eigen richtlijn en niet volgens datgene wat tot nog toe voor haar groep gebruikelijk was.

We worden bij dit soort verschijningen altijd wat heen en weer getrokken tussen twee reacties; enerzijds hebben we bewondering voor de enkeling, die zo duidelijk demonstreert lak te hebben aan wat gewoon en gebruikelijk is. Maar anderzijds voelen we meestal toch ook een lichte geïrriteerdheid, dat hij of zij zich weer zo nodig anders moest gedragen dan de rest... weer zo nodig excentriek moest doen!

Wanneer we nu over het moderne mensbeeld en een van haar kenmerken praten, gaat het niet om dat soort non-konformisme, dat in kledij of haardracht tot uiting gebracht wordt. De moed, een non-konformist te zijn, waar Stevenson op doelde, betrof een dieperliggende laag. Het betreft de moed tot onafhankelijk denken, handelen en formuleren. De durf, dingen te zeggen of te doen, die men meent dat gezegd of gedaan moeten worden, ook al zijn ze op een bepaald moment niet zo erg populair.

Overigens zijn de reacties, die deze figuur ontmoet, dezelfde als de non-konformist in uiterlijke zaken tegenkomt. De maatschappij zwenkt, bij het reageren, heen en weer tussen irritatie en geamuseerde bewondering.

Er zijn twee groepen mensen, die van nature de moed tot non-konformisme hebben. De ene groep, de kleine kinderen, hebben 't zonder dat ze het zelf weten. Zij zijn gewoon, onbevangen zichzelf. Maar als ze wat ouder worden en goed en wel in de lagere schoolleeftijd terecht zijn gekomen, raken ze het weer kwijt.

De andere groep wordt m.i. gevormd door de kunstenaars. De zeer oude schilder-beeldhouwer

Abonneert u op

International Humanism

3-maandelijkse tijdschrift
van de International and
Ethical Union

Abonnementsprijs f 3,50 per jaar

Inlichtingen: postbus 114, Utrecht

Picasso is een dikwijls gebruikt voorbeeld van een echte non-konformist. Op de grote overzichtstentoonstelling van zijn werk, die op dit moment in Parijs gehouden wordt, is zijn non-konformisme duidelijk te volgen in de reeksen kunstwerken die hij in de loop der jaren heeft vervaardigd. (Gelukkig komt een deel van de tentoonstelling in maart in het amsterdamse Stedelijk Museum.) Maar ook in zijn gewone leven, lijkt Picasso het prototype te zijn van iemand, die zijn eigen weg gaat.

Een ander duidelijk voorbeeld is de zanger Boudewijn de Groot. Hij durft en door de inhoud van zijn liedjes en door de wijze van brengen een non-konformist te zijn. Het betreft nog niet eens zozeer zijn protesterende en getuigende chansons, maar m.i. vooral, als hij een gevoelig liedje zingt, zoals dat over een dode vlinder:

„Zo te sterven op het water,
met je vleugels van papier...”

Of als hij gewoon gek doet, en zingend vertelt over het cirkus Jeroen Bosch dat door de heuvels trekt onder de bruine zon...

Kinderen en kunstenaars hebben de moed tot non-konformisme in zich. En verder? Wij gewone, niet meer piep-jonge en nauwelijks kunstzinnig-aangelegde mensen, hoe ligt het voor ons? Naarmate ik ouder word en meer mensen leer kennen, frappeert me, hoe verschillend ieder van de ander is. Geen mens is gelijk en de mogelijkheden, die ieder in zich meedraagt zijn eindeloos. Dat was altijd zo, en het inzicht in het unieke van elk mens is niet slechts van onze tijd. Toch was het cultuurpatroon nog maar kort geleden zó, dat men zich moest konformereren aan de anderen, als men er bij wilde horen. Wie zich niet onderwierp aan de normen van de groep, zette zichzelf daarmee buitenspel. Het is natuurlijk altijd wel mogelijk geweest, een non-konformist te zijn, maar men betaalde daarvoor in de regel een hoge prijs. Men riskeerde het isolement.

Het lijkt kenmerkend voor onze tijd, dat er juist allerwegen besef groeit, dat het unieke in de mens niet alleen aanwezig is, maar er ook uit moet kunnen komen. Sterker dan ooit tevoren worden we allemaal voor de eis gesteld, eigen

beslissingen te nemen, een eigen keus te maken, een eigen daad te stellen. Kortom, de maatschappij eist van ons, dat we de moed opbrengen, afstand te nemen van wat in onze omgeving gebruikelijk is of was. In de musical van Annie Schmidt wordt het ons toegezongen:

„Je moet kiezen, kiezen, kiezen,
kiezen of delen...”

We zien dagelijks dat in geloofszaken door niet weinigen dapper afstand genomen wordt van en kritiek geleverd wordt op officiële standpunten. En, — we zitten vlak voor de verkiezingen —, het moet u toch opgevallen zijn, hoeveel mensen zich ditmaal actief hebben beziggehouden met politieke vraagstukken, klakkeloos aannemen en napraten wat de partij-van-hun-keuze-tot-nu-toe verkondigde, was er voor velen ditmaal niet bij. Een aanzienlijk aantal kiezers wil en durft zelfstandig opnieuw te kiezen.

Als de moed tot non-konformisme werkelijk een kenmerk is van het nieuwe mensbeeld, kunnen we daarmee alleen maar gelukkig zijn.

Om nog een keer de zanger Boudewijn de Groot aan te halen:

„De grote waarheid is intussen achterhaald...”
En een nieuwe waarheid kan alleen gevonden worden door mensen, die zelfstandig willen en durven te zoeken.

M. ROOD-DE BOER

lijst van
boeken
en
brochures

verkrijgbaar bij
**humanistisch
verbond**
oudegracht 152
utrecht
telefoon 030-10163
postgiro 30.49.00

Op aanvraag gratis verkrijgbaar
Postbus 114 — Utrecht

Kort commentaar

Een radio-uitzending van vrijdag 10 februari 1967.

Oprecht protest?

Het is jammer dat er geen Nederlands woord is voor het Franse engagement, voor het woord engagé. Het is, in onze tijd in de politiek, in de wijsbegeerte, in de theologie, in de literatuur een eis om zich betrokken te voelen bij wat er gebeurt. In gewone taal overgebracht: een mens die niet ernstig en oprecht de politiek bedrijft, die niet schrijft over wat hem ter harte gaat, een mens die niet verontwaardigd is over misstanden, telt nauwelijks mee, moet maar liever z'n mond houden. Het woord engagement is een sleutelwoord om onze tijd beter te begrijpen. De toneelkunst is engagé, de poëzie is engagé, de wijsbegeerte is engagé, de jeugd is engagé. Afstand nemen, met een zekere humor het menselijk bedrijf beschouwen, aan de kant staan bij de optochten is verdacht. Het is de tijd van het protest, protest tegen rassendiscriminatie, tegen oorlog, tegen dictatuur, tegen gezapigheid, tegen de verlamme welvaart zich uitend in songs, marsen, betogingen, teach-ins, pamfletten en artikelen.

Dit engagement is niet nieuw. De 19e en een deel van de 20e eeuw is er vol van; meetings tegen de oorlog, voor de vrouwenemancipatie, voor de 8-urendag, voor algemeen kiesrecht, tegen onderdrukking, voor vrijheid en mondigheid, tegen dictatuur, voor mensenrechten. Ik denk nu, in onze tijd, aan grimmig vastberaden betogingen en protestmarsen van de negers in de Verenigde Staten, van studenten in Spanje, van betogers tegen de oorlog in Vietnam. De deelnemers zijn ernstig, zij weten dat er slachtoffers kunnen vallen, zij voelen zich betrokken bij de gang van zaken, zij geven rust en veiligheid op, zij presenteren zich, zij voelen zich geroepen te protesteren. Het zijn hartverheffende bewijzen van verantwoordelijkheidsbesef, voor een onuitroeibare drang naar vrijheid, die algemeen is.

Maar er is ook een ander soort protest, een modeprotest. Let u eens op bij het nieuws op de TV. Een zogenaamd woedende menigte in Egypte betoogt tegen Israël, een duizendkoppige menigte eist het aftreden van Soekarno, — waarschijnlijk voor een deel dezelfde betogers die twee jaar geleden tegen Maleisië betoogde vóór Soekarno — en als men scherp kijkt ziet men vele lachende gezichten, jongens en meisjes die echt plezier hebben en die vrolijk zwaaien naar de camera,

als publiek dat ná het doelpunt in de voetbalwedstrijd nog even moet zwaaien voor de camera-man.

In Albanië een woedende menigte betogers vóór Mao, tegen Rusland, in Rusland een betoging tegen Mao. Elke vorm van spontaniteit, elke vorm van persoonlijke verontwaardiging ontbreekt. Hier zijn wij, wij kunnen ook anders lijken ze te zeggen.

En dat onbehagelijke gevoel heb ik ook bij de meeste protestsong-zangers. Zij zingen voor de vrede, tegen de oorlog, voor de negers en tegen de discriminatie, zij hebben succes, zij strijken de gage op en zij denken, dat zij iets bereikt hebben. De echte niet te na gesproken, de protestsong is een modesong, die tot niets verplicht, die een vorm van kleinkunst is geworden ten koste van de neger, de soldaat die valt, want zij worden misbruikt om jongelui aan succes te helpen. Van het engagement is niets meer te bespeuren. En het is eigenlijk nog erger. Als Amsterdamse studenten naar Den Haag trekken om te protesteren tegen het beuzenbeleid van de regering doen zij dat zo lollig, hebben zij zulke leuke spandoeken bij zich, hebben zij zo'n plezier dat niemand meer gelooft in hun protest en dat zij het verknoeid hebben voor de oprechten, voor de werkelijk verontwaardigden.

De TV is een ontstellend instrument, voor politici, leiders en protesterende betogers. Het is moeilijk oprecht te zijn en te blijven.

februari

De zon schijnt door de wel nog kale takken dat is toch lang niet slecht voor februari, de heer met de Mercedes neemt zijn grijze hoed af groetend de dame met het pluizig hondje terwijl op klappauwgummibanden een kar vol knekels ratelend voorbijrijdt

De zon verwarmt de dorre bruine bladen, een paar insecten die nog net niet zijn bevroren beginnen langzaam aan een nieuwe maaltijd: de dode vogel die op weg was naar Egypte. Een hengelaar graaft fluitend in zijn tuintje, in nieuwe stadsbuurten ontwaken jonge liefdes.

Nee, het is lang niet slecht voor februari de tekenfilm vangt aan met schetterende muziek, de kinderen kopen nu hun eerste ijsjes en straks begint de hoofdfilm van het jaar, en ik zie alles goed want ik zit frontbalkon en ik fiets fluitend jasloos rammelend in de zon.

Hans Reddingius

uitzendingen van het humanistisch verbond

vrijdag 17 februari 22.25 uur: Kort commentaar. (Hilv. II)

maandag 20 februari 19.40 uur: H. J. J. Lips: „Trouw en” (Hilv. I)

vrijdag 24 februari 22.25 uur: Kort commentaar (Hilv. II)

maandag 27 februari 19.40 uur: Libbe van der Wal: „En wat zegt een humanist daarvan?” (Hilv. I)

Terugblik

Het is niet geheel uitgesloten, dat gij uw stembiljet hebt ingevuld op hetzelfde ogenblik, waarop het vel papier dat gij thans in uw handen houdt, over de drukpers is geschoven. Het lijkt mij daarom passend, dat wij ons deze keer bezighouden met de volksvertegenwoordiging. Het is een actueel onderwerp, maar tevens — de laatste weken hebben het ons geleerd — een netelig onderwerp. De meningen over de wijze, waarop ons goede vaderland het beste kan worden geregeerd lopen zeer ver uiteen. En de wijze, waarop men dit elkaar onder het oog brengt doet ons wel eens vrezen, dat de schijnbaar zo hechte staat der Nederlanden bij de minste aanraking in vele deeltjes uiteen kan vallen.

Er zijn mensen die vokomen te goeder trouw menen, dat de Tweede Kamer in vroeger dagen een gezelschap was, waarvan de leden op waardige wijze met elkaar omgingen en waarin slechts zaakkundige en goed geformuleerde betogen werden gehouden. Zij zien, voor hun televisie-apparaat gezeten, dat het er tegenwoordig, vooral bij het begin van de vergadering, nogal eens roezemoezig toegaat, dat niet elke redevoering een meesterstuk is en dat de belangstelling, die de leden voor het gesprokene hebben, wel eens taant. En als zij het heden vergelijken met het verleden zoals zij zich dat voorstellen, komt het heden er maar slecht af.

Ik ben in het bezit van een boekje, waarin de Tweede Kamer en haar leden zijn beschreven, zoals het er een jaar of tachtig geleden was en ik wil u daaruit graag iets meedelen. Het is geschreven door de heer Frans Netscher, destijds Kamerverslaggever en literator, die voornamelijk enige bekendheid heeft verworven doordat Lodewijk van Deijssel vond dat hij zo stotterig schreef. Hij schreef onder meer „In en om de Tweede Kamer” en ik citeer uit de tweede druk van 1889:

„Een niet luisterende onverschilligheid beving nu de Kamer. Een onbeduidend redenaar, zelfs door zijn partijgenoten niet aangehoord, stond in hakkelende, fletse zinnnetjes enige afgezaagde, algemene bezwaren te ontwikkelen en akelige profetieën voor de toekomst te ontwikkelen”. Netscher vertelt dan, dat de voorzitter zijn kалotje opzette, „daar de ventilatiemachine een koude luchttrekking in de zaal deed ontstaan” en — — — „ieder hield zich met zijn particuliere zaken bezig; enige leden hadden een groepje achter de president gevormd; de griffier, drukschrijvend, was in een bedrijvige oplettendheid bij zijn werk; en in kracht toenemend, als zwevend door de lucht, van alle kanten opzettend, steeg een brommend geruis door de zaal, dat het moeilijk begon te maken de juiste loop der parlementaire bezigheden te volgen.”

Men vindt wel eens, dat er tegenwoordig wat al te huiselijk over sommige afgevaardigden wordt gesproken en geschreven. Maar wat denkt men dan van de volgende typering van een deel der a.r. fractie van 1888?

„— — — een nonchalant mannetje, een wauwelende redenaar van weinig invloed — A. baron van Dem; de zoetsappige, schimachtige figuur van een T. Mackay, die eens in de twintig maanden een onbeduidend speechje houdt, half fluisterend en liefjes; het langgebaarde hoofd van Seret, specialiteit in mineraalwateren, ijs en militaire gelegenheden; de opgewonden, fanatieke Fabius met zijn onbeduidend gezicht, laag voorhoofd en

rosse sik en snor; de jongenheer Van Wassenaar, opvolger van zijn geaffecteerd lieve en zalvende oom, met nette jasjes, kraagjes en dasjes, een onschadelijk heertje, wiens carrière in zijn vroomheid zit; Van Alphen, een timmerman op zijn zondags, pratende als een huilerige dominee, vol lekenijver en die, met een aandacht een betere zaak waardig, naar alle redevoeringen gaat staan luisteren — — —”.

Dat was dan een stukje van de a.r.-c.h.-kamerclub. Over de r.k. afgevaardigde Haffmanns lezen wij, dat hij was „de forceerde paljas die aardigheden wil verkopen en die er met opzet gek bij gaat staan om de mensen toch te doen denken, dat hij geestig is, maar die op de keper beschouwd, een aanstellerig flauw heertje is, te oud voor dergelijke hansworsterijen, welke hij liever aan jongere krachten moest overlaten. En heus, er zitten na de laatste verkiezing genoeg piepjonge spring-in-'t-veldjes in de Kamer die niets liever zouden willen dan hem van zijn taak van officiële paljas te ontlasten!”

Dit is al stevige taal. Maar het is nog niets vergeleken bij een uitvoeriger schets van de figuur van J. C. Fabius, op wie Netscher het blijkbaar in het bijzonder had gemunt. Daar gaan we:

„Maar Heemskerk en Fabius zijn kabaalmakende schreeuwers — — —”

„Bekijk me zo'n gezicht van Fabius eens! — — — En dat hoofdje! Een smal klein schedeltje, een onbeduidend gezichtje, waaraan een rode snor en sik zitten en een allerbenauwdst laag en bekrompen voorhoofdje! Neen, daarin kunnen alleen héél kleine hersentjes liggen en in zo'n ingedeukt voorhoofdje kunnen alleen bekrompen gedachten geboren worden. — — — Maar Fabius is in de staatkunde een geleerde aap, die alles napraat en nabootst, wat de meesters hem voordoen. — — — Ook als redenaar in de Kamer is Fabius een onbeduidende, bespottelijke verschijning.”

Dat was dan de heer J. C. Fabius.

Was Netscher dan misschien een dulle revolutionair? Ach neen, lees wat hij schrijft over Domela Nieuwenhuis: „Allen staren naar die imitatie-Jezuskop, met zijn lange haren uit het voorhoofd naar achteren gekamd en neergolvend in de nek, die would-be Jezusbaard en de diep inliggende ogen — — —”

En wie zijn die „allen”?

Netscher beschrijft: „— — — een opgepropte hal, waarin een stinkige damp van vuile kleren, vieze lichamen, onzindelijke hoofden en smerige beken hangt; een half staande, half zittende massa vol brutale koppen met nijdige sikken, pruimende wangen, oproerige ogen, norse rimpels, op elkaar geklemd tanden, en terwijl hier en daar een dameshoedje van een herendienstmeisje of een burgerhuisnaaistertje er 'n vrolijke schreeuw van kleuren tussen gooit, troont Domela Nieuwenhuis als de verlosser der onderdrukten, de Heiland van het proletariaat, de Gekruisigde van zijn sociaal geloof.”

Tenslotte, vanwege het evenwicht een stukje over de liberale afgevaardigde van Amsterdam, mr. J. G. Gleichman: „Deze gehele verschijning wasemt de onuitstaanbare pedanterie van een welgestelde bourgeois uit”.

Enzovoort. Zonder aanzien des persoons of der partij. Zo was de Tweede Kamer, anno 1888. Kom goede vrienden, laten we niet ontevreden zijn.

H.H.